

Dr Sławomir Maślikowski
RODN „WOM” Częstochowa

Józef Buzek – znany, zapomniany patron roku 2023 w województwie śląskim

Patronem mijającego 2023 roku był w województwie śląskim Józef Buzek. Postać, co prawda szerzej nie znana, ale ze względu na ogrom dokonań, nie tylko godna przypomnienia, ale i uhonorowania w ten szczególny sposób.

Józef Buzek urodził się 16 listopada 1873 roku w Końskiej, małej wsi pod Cieszynem. W Cieszynie ukończył gimnazjum, studia prawnicze podjął na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie i kontynuował w Wiedniu. W wieku 26 lat uzyskał doktorat, a trzy lata później habilitował się ze statystyki na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. We Lwowie kontynuował karierę naukową, wykładał prawo i prawo administracyjne, (również na Politechnice Lwowskiej), a w latach 1916 - 1917 piastował funkcję dziekana Wydziału Prawa macierzystego Uniwersytetu. W roku 1904 został kierownikiem Biura Statystycznego przy Wydziale Krajowym we Lwowie, a w 1906 członkiem Centralnej Komisji Statystycznej w Wiedniu i członkiem Rady Statystycznej Urzędu Statystycznego austriackiego Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Pasję naukową dzielił z polityką, był związany z ruchem narodowym i aktywnym członkiem Ligi Narodowej i Stronnictwa Narodowo – Demokratycznego. Zresztą wielka polityka była mocno obecna w jego życiu.

W latach 1907 – 1918 posłował do parlamentu wiedeńskiego, gdzie był wiceprzewodniczącym Koła Polskiego, w 1917 roku został generalnym referentem Komisji Sejmowo - Konstytucyjnej Tymczasowej Rady Stanu, a w trakcie obrad Konferencji Wersalskiej ekspertem do spraw gospodarczych delegacji polskiej. Po zakończeniu I wojny światowej i odzyskaniu przez Polskę niepodległości, z ramienia Polskiego Stronnictwa Ludowego „Piast” uzyskał mandat posła do Sejmu Ustawodawczego (1919 – 1922), a w latach 1922 - 1927 senatora. Nie można również zapominać o wkładzie Józefa Buzka w dzieło odbudowy i demokratyzacji II Rzeczypospolitej. To on przedstawił Sejmowi projekt nowej konstytucji, w którym proponował model prezydencki - „amerykański” z ustrojem federalnym typu „szwajcarskiego”, co ciekawe projekt ten był zgodny z tradycją „Konstytucji 3 Maja”, a do projektu, jako swoisty przykład, Buzek dołączył „Projekt Konstytucji Ziemi Cieszyńskiej”. Pomysł profesora nie znalazł akceptacji Komisji Sejmowej, ale on przygotowywał już kolejny i wkrótce zaprezentował się jako współautor jednego z dwóch projektów Statutu Organicznego dla Śląska. Drugi przygotowała komisja samorządowa Polskiego Komisarjatu Plebiscytowego w Bytomiu, a swoistym kontekstem uchwalenia Statutu Organicznego był przygotowywany zgodnie z traktatem wersalskim plebiscyt, w którym miały się rozstrzygnąć kwestie przynależności Górnego Śląska do Polski. Kiedy 13 lipca 1918 roku Rada Regencyjna Królestwa Polskiego wydała „Reskrypt o utworzeniu i organizacji Głównego Urzędu Statystycznego”, a 21 października 1919 r. Sejm ustawodawczy uchwalił „Ustawę o organizacji statystyki administracyjnej” potrzeba było człowieka, który w sposób profesjonalny stworzy fundamenty pod rozwój zarówno tej ważnej instytucji, jak i w umiejętny sposób wykorzysta naukę dla potrzeb odrodzonego państwa. Człowiekiem tym był profesor Józef Buzek – prawnik, ekonomista, statystyk i polityk, przede wszystkim jednak wybitny fachowiec i znawca problematyki o międzynarodowym autorytecie. 8 listopada 1918 r. Buzek zostaje mianowany dyrektorem Głównego Urzędu Statystycznego i pozostaje na tym stanowisku do 1929 r. W tym czasie zajmuje się organizacją Urzędu od podstaw, centralizacją prac statystycznych i rozwojem systemu publikacyjno-informacyjnego GUS. Tworzy Bibliotekę, jako niezbędne zaplecze naukowe

działalności Urzędu. Było to możliwe, ponieważ gdy w sierpniu 1915 roku rosyjskie władze zaborcze opuszczały Warszawę, ewakuując biuro Warszawskiego Komitetu Statystycznego do Petersburga, pozostawiły zbiory materiałów bibliotecznych i archiwum w stanie nienaruszonym. One to właśnie stały się zalążkiem przyszłej Biblioteki GUS. Z ramienia Komitetu Obywatelskiego miasta Warszawy księgozbiorem tym zaopiekował się wybitny polski uczyony, ekonomista i statystyk - prof. Ludwik Krzywicki, (również współorganizator Głównego Urzędu Statystycznego i Instytutu Gospodarstwa Społecznego), a ocalony przez niego przed rozproszeniem i grabieżą zbiór liczył ok. 3000 woluminów. Dodatkowo w 1919 r. Józef Buzek sprowadził ze Lwowa spuściznę po Lwowskim Wydziale Krajowym, prowadzącym badania naukowe w ramach Cesarstwa Austro-Węgierskiego dla obszaru Galicji. Były wśród nich wielotomowe austriackie serie statystyczne „Österreichische Statistik”, „Roczniki statystyki Galicji” (od 1873 r.), statystyki prowadzone przez miejskie biura statystyczne w Krakowie i Lwowie (m.in. „Wiadomości Statystyczne miasta Lwowa”) wielotomowe serie statystyk pruskich : „Statistik des Deutschen Reichs” (wraz z opublikowanymi wynikami spisów ludności w Niemczech z lat : 1871,1880, 1890, 1900...), „Preussische Statistik”, „Statistisches Jahrbuch für den Preussischen Staat” oraz komplety czasopism statystycznych „Monatshefte”, „Vierteljahreshefte”). Zbiory biblioteczne zostały bardzo szybko skatalogowane i udostępnione czytelnikom – najpierw pracownikom Urzędu, a na początku 1920 r. również pozostałym użytkownikom spoza GUS. Biblioteka gromadziła publikacje z zakresu statystyki, prawa, zwłaszcza prawa administracyjnego i skarbowego, z ekonomii i dziedzin pokrewnych. Pierwszy dyrektor GUS pomógł nawiązać Bibliotece kontakty z licznymi instytucjami krajowymi i zagranicznymi, które pozwoliły na prowadzenie wymiany publikacji m.in. z londyńskim British Museum, Library of Congress i Bureau of the Census w Waszyngtonie. Dzięki temu zbiory biblioteczne w dwudziestoleciu międzywojennym szybko powiększały się i w 1939 roku liczyły już 60.000 woluminów. Pod jego kierownictwem Główny Urząd Statystyczny co prawda nie organizuje struktur terenowych, jednak wspiera rozwój statystyki samorządowej, próbując przenieść do Polski doświadczenia państw Europy Zachodniej. Współorganizuje trzy zjazdy statystyków miejskich (w 1921 r., 1923 r. i 1929 r.), wydaje też w latach 1928 i 1930 dwie edycje „Statystyki miast Polski”, a od roku 1922 „Mapy administracyjne Rzeczypospolitej Polskiej”, (w 1925 roku powołano specjalny Referat Kartograficzny GUS). Dzięki jego determinacji już w połowie 1921 roku ukazuje się I tom „Rocznika Statystyki Rzeczypospolitej Polskiej, kolejny w 1923 r. Niespełna cztery lata później rozpoczyna się opracowywanie „Atlasu Statystycznego Rzeczypospolitej Polskiej”, który opublikowano w 1930 r. Najważniejszą jednak pracą wykonaną przez GUS dla administracji państwowej odradzającego się państwa polskiego było przeprowadzenie w 1921 r. pierwszego powszechnego spisu ludności, a dekadę później drugiego. Ich wyniki obejmujące zagadnienia demograficzne, rynku pracy, zdrowia, edukacji, narodowości, języka i wyznania były kapitalnym materiałem poznawczym, o wartości trudnej do przecenienia dla zarządzania państwem. Od początków istnienia Głównego Urzędu Statystycznego, czyli od 1918 roku, wydawanie publikacji statystycznych było jednym z zadań Urzędu, a misja ta szczególnie „leżała na sercu” twórcy i organizatorowi tej instytucji. W okresie międzywojennym GUS wydał wiele cennych publikacji statystycznych, w tym m. in. wysoko ocenionych przez ówczesne władze i społeczeństwo dziesięć edycji „Małego Rocznika Statystycznego” (ostatni wydany w czerwcu 1939 roku). Należy również dodać, że za dyrektury prof. Józefa Buzka GUS zrealizował dwa szczególnie ważne dla administracji państwa programy badawcze w tym w 1924 r. jedyny w Europie bilans płatniczy państwa, a w latach 1927-1928 wdrożył program badań budżetów gospodarstw domowych, powiązany z badaniami ubóstwa, bezdomności, bezrobocia i warunków bytowych. Dyrektor Buzek odnosi również sukcesy na forum międzynarodowym, a jego największym osiągnięciem było zorganizowanie w Warszawie w sierpniu 1929 roku

XVIII Sesji Międzynarodowego Instytutu Statystycznego, którego był członkiem. Stojąc na czele GUS Józef Buzek aktywnie uczestniczy w pracach Rady Statystycznej m. st. Warszawy i przewodniczy Radzie Instytutu Badania Koniunktur Gospodarczych i Cen (od 1928 r.), jest również profesorem prawa administracyjnego na Uniwersytecie Warszawskim i w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie. Niestety ta nadzwyczajna aktywność, kończy się nagle, kiedy podczas wykładu 23 kwietnia 1928 r. doznaje ataku paraliżu i w wieku 56 lat jest zmuszony do przejścia na emeryturę. Wraca do swojego ukochanego Cieszyna i tutaj spędza resztę życia. Umiera 22 września 1936 roku i zgodnie ze swoją ostatnią wolą zostaje pochowany na cmentarzu w Końskiej. Józef Buzek był odznaczony Krzyżem Komandorskim z Gwiazdą Orderu Odrodzenia Polski, węgierskim Krzyżem Zasługi II klasy i Orderem Egipskim Nilu III stopnia. Dorobek profesora Buzka jest nieoceniony, a jego autorytet do dzisiaj nie kwestionowany, dobrze jest pamiętać ludzi, szczególnie ludzi wybitnych, dobrze, że w przestrzeni publicznej przywołano postać człowieka, który choć zapomniany, zapomnianym być nie może.

Bibliografia

J. Golec, S. Bojda, Słownik biograficzny ziemi cieszyńskiej, t. 1, Cieszyn 1993, s. 55.

S. Głabiński: Buzek Józef. Polski Słownik Biograficzny T. 3. Kraków 1989, s.155 - 156.

www.gus.gov.pl

dr Sławomir Maślikowski